

TE GAST IN

Kenia

Maak kennis met het échte leven!

Jeanet de Jong

De strategie van de armen

Wie in een ontwikkelingsland in armoede leeft, is onverzekerd. Overkomt je iets, dan ben je op jezelf aangewezen. En op familie en vrienden die in dezelfde situatie verkeren. Antropologe Jeanet de Jong heeft in Nairobi goede vrienden in de sloppenwijk Mathare Valley. Ze maakte van nabij mee hoe mensen zich elkaars lot aantrekken.

De avond ervoor hadden we nog bij Sam, die tegenover Kevin in dezelfde steeg woont, aan het bed gezeten. Sam was Kevins beste vriend, meer een broer eigenlijk, en al geruime tijd ziek. Een enkele keer was hij bij een verpleegkundige in een kliniek in de wijk geweest, maar die zei slechts niets te kunnen doen. Vannacht was Sam overleden. Alleen, want familie had hij niet in Nairobi. Zijn vrouw, die hij in de stad niet kon onderhouden, verbleef met hun zoontje van net één jaar bij familie op het platteland.

Kevin keek strak voor zich uit en had geen boodschap aan wat er om hem heen gebeurde. We zaten in de ochtendzon voor een kleine *shop* een Fanta te drinken. "Denk je dat Sam overleden is aan aids?", vroeg ik na enkele minuten. Hij draaide zijn hoofd om en legde snel zijn hand op mijn mond. "Zeg dat nooit meer", en ik snapte meteen wat hij bedoelde. Ik kende Kevin lang genoeg om alles met hem te kunnen bespreken, maar het woord 'aids' kon in het openbaar niet worden uitgesproken. Zeker niet als het om iemand in het bijzonder ging.

Enkele minuten zaten we zwijgend naast elkaar. Toen vroeg Kevin om mijn telefoon en verdween in een steeg. Ik bleef zitten en had geen idee wat hij aan het doen was. Ondertussen ging het leven in Mathare Valley gewoon door. Vrouwen runden hun handeltje in groenten en fruit, anderen frituurden vis voor de verkoop, met hun kind in een felgekleurde doek op de rug. Dronken mannen maakten veel lawaai in een nabijgelegen leemhut die als café diende. Achter me ratelde een generator, het geluid concurreerde met de klanken van Kikuyu-muziek uit een transistorradio. Kinderen liepen in gekleurde uniformen naar school en in de verte werkten jonge mannen aan de opbouw van enkele huizen die een week eerder waren afgebrand. Kevin kwam aanlopen. "Kom, we gaan", zei hij, "we moeten opschieten." Ik volgde hem de sloppenwijk uit en kreeg een vermoeden wat zijn bedoeling was; we liepen naar het kantoor van de jongerengroep.

Zelfhulp

Binnen een uur had de hele jongerengroep zich verzameld op het kantoor. Er werden condoleances uitgedeeld, er werd zachtjes gesproken en mensen omhelsden elkaar. Sam was één van de leiders van de groep, één van de vele zelfhulporganisaties in Mathare Valley. De jongerengroep organiseerde bijvoorbeeld voetbalwedstrijden, waarbij in de rust voorlichting werd gegeven over hiv/aids. Ook zocht ze sponsors, zodat jongeren een opleiding konden volgen tot bijvoorbeeld webdesigner of verpleegkundige. Sam werd alom geprezen om zijn creativiteit en inzet voor de groep, en zijn overlijden was ingeslagen als een bom. Ik was verbaasd hoe snel iedereen was gekomen, wetende dat sommigen op hun werk hoorden te zijn en anderen op school.

Uiteindelijk begon de vergadering, werd iedereen stil en de sfeer zakelijk. Er moest een plan gemaakt worden om de begrafenis te bekostigen. Sams vrouw moest bericht krijgen, het mortuarium moest betaald kunnen worden en er moest een pick-up komen om de kist te vervoeren, zodat Sam naar goed gebruik op familiegrond begraven kon worden. Er werd heftig en lang gediscussieerd in het Swahili; er leek geen einde aan te komen. Vlak

voor zonsondergang was duidelijk wie welke taak op zich ging nemen. Kevin en ik liepen terug naar de Mathare rivier, die niet alleen de sloppenwijk in noord en zuid verdeelt maar ook de plek is waar de economie in Mathare om draait; het stoken van *chang'aa*, illegale drank. Kevin woonde in één van de steegjes langs de rivier en ik was blij dat we na een lange en vermoeiende dag eindelijk naar huis gingen.

Feest

De dag was echter nog lang niet ten einde. Er moest 36.500 shilling (400 euro) komen, zo was becijferd. En niet morgen, maar vandaag nog. Om preciezer te zijn: vannacht. Bij de hut van Kevin stond een aantal mensen met apparatuur te wachten. Er werd wat heen en weer gepraat en na korte tijd stond er in de hoek van de *compound* een draaitafel met boxen. Tijdens de vergadering was besloten om een feest te organiseren bij het huis van Sam. Eén van de jongeren kende iemand met muziek-apparatuur en die was meteen benaderd.

Terwijl het donker en stil was geworden in Mathare Valley was de muziek vanuit de steeg bij de rivier luider dan luid. Buren, vrienden en nieuwsgierige wijkbewoners waren op de muziek en het licht afgekomen. De sfeer was ontspannen. Sommigen hadden eten meegebracht, een aantal vrouwen zat op de grond te kletsen en een groepje meisjes stond achter een waslijn met elkaar te giechelen. Anderen bedachten welk popnummer ze als volgende wilden horen. Voor elk nummer betaalden ze 10 shilling (11 eurocent). Voor een enkeling was het een afleiding om een slapeloze nacht door te komen, voor een ander de kans om met een meisje te kunnen dansen. Zo zou er die nacht en de nachten erna worden gefeest om geld in te zamelen.

Overlijdensakte

Om 2.00 uur haakte ik af en zocht ik het enige bed op in Kevins één-kamer-huisje. Net toen ik het gevoel had dat ik in slaap begon te vallen, werd ik wakker door een indringende zeepgeur. Kevin, die op de bank had geslapen, was allang opgestaan. Hij had heel zachtjes de hut schoongemaakt, zijn kleding gewassen en theegezet. "Opstaan, je ontbijt is klaar en je moet zo iets voor me doen", zei hij. Het ontbijt bestond uit thee met melk en teveel suiker. Anders dan anders was ik blij met de hoeveelheid suiker in de thee, omdat ik wist dat het me zonder te eten toch een gevuld gevoel gaf; de strategie van de armen.

Kevin stuurde me naar Collins, die in een middenklassenwijk vlakbij Mathare als beveiliging van een huizenblok werkte. Onderweg kwam ik hem al tegen. "*Niaje Collins*", riep ik. "*Poa, poa*", antwoordde hij, de gebruikelijke begroeting in de straat-taal *Sheng*. "Kevin wilde weten of je Sams overlijdensakte hebt", liet ik hem weten. Collins antwoordde dat hij die net had opgehaald. "Op de terugweg heb ik 'm meteen gekopieerd, kijk maar." Ik vroeg hem wat hij met de kopie van die akte ging

Foto: Naomi van Stapele

doen. En hij hoorde toch aan het werk te zijn? “Een kennis heeft even voor mij ingevallen. Nu trek ik mijn uniform weer aan en ga weer aan de slag.” Ik keek hem vragend aan. “Met de kopie van de overlijdensakte ga ik tegelijkertijd deze buurt rond om mensen om een bijdrage te vragen voor de begrafenis. Hier hebben mensen meer geld te besteden. Met de akte kan ik aantonen dat Sam echt is overleden. Degenen die iets bijdragen schrijven vervolgens hun naam en bijdrage op een formulier, zodat ik aan de jongerengroep kan laten zien dat ik geen geld achterhoud.”

Foto: Naomi van Stapele

Woorden in de wind

Twee weken later is de teleurstelling duidelijk af te lezen op de vermoeide gezichten van de jongeren. Het is stil in de groep, niemand weet iets te zeggen. Met gebogen ruggen zitten ze in de kleine houten banken in het kantoor van de jongerengroep. Eén van de leiders loopt naar voren, kijkt met een peinzende blik rond en neemt het woord. “Er is te weinig geld om Sam terug te brengen naar zijn geboortedorp bij Mount Kenya. Daarom zal hij worden begraven in *Langata Cemetery*,

Foto: Naomi van Stapele

aan de andere kant van de stad. Het is niet anders.” Voor de jongeren is dit een nederlaag, want alleen als er onvoldoende financiële middelen zijn voor een begrafenis op familiegrond, is deze begraafplaats in Nairobi het alternatief. Drie dagen later is de uitvaart. Sams vrouw is aanwezig, een paar familieleden en een grote groep jongeren en mensen uit de buurt. De toespraak in de lokale Kikuyu-taal duurt bijna twee uur. Iedere zin wordt voor de aanwezigen van andere etnische groeperingen vertaald in het Swahili en het Engels. De zon schijnt fel en veel mensen gaan erbij zitten op de graven, of zoeken een plekje in de schaduw van een boom. “De herinnering aan zijn vriendschap, zijn *commitment* aan de jongerengroep en zijn naasten zullen ons blijven inspireren”, sluit de spreker af. Woorden die direct worden meegenomen door de wind. Achter de aanwezigen staan de verkopers van snoep en frisdrank al te wachten om hun waren aan de man te brengen. Het leven gaat door, er moet geld worden verdiend om vanavond te kunnen eten.